

ГОД. XXI.

ПОЗОРИШТЕ.

БРОЈ 14.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Изази за време бављења позоришне дружине у Н. Саду свагда о дану сваке представе, иначе сваког месеца по један пут на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 новч. месечно. —

ГРАЂА ЗА ИСТОРИЈУ СРПСКОГ НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА.

Од ЈОВАНА ЂОРЂЕВИЋА.

Шеснаести дан месеца јулија године 1861. бележи се као дан, кад је основано српско народно позориште у Новоме Саду.

Али погрешно би било мислити, да је то позориште тога дана тако рећи из *ничега створено*, и да га пре тога — ма и у другом виду — никако није било. Елементи, из којих је постало српско народно позориште, били су ту већ пре шеснаестог јулија, а овога дана добили су само ново име, нову фирму.

Ту не мислим понављати дуги низ дилетантских покушаја, који су се још од Јелисејићевих дечијих представа у Бечкереку за владе Јосифа II. па до 1860. кроз три четврти столећа протезали; не мислим потрзати заслужна имена Јоакима Вујића, Јована Стерије Поповића, Атанасије Николића, Николе Ђурковића и других трудбеника. Њихове подвиге благодарно ће оценити доцнији историк, који буде писао о развиту наше драматске књижевности и позоришне уметности. Овде је мален простор за то. Нека им је вечита хвала и слава!

*

У лето 1860. поникла је нежна биљчица српскога глумства. Поникла је, али не да после кратка века и она увене, као што су редом увенуле све њене старије друге, већ да пусти корен дубоко у српску земљу, па да израсте као снажан грм, чије ће се грање весело ширити по свим српским крајевима!

А где је никла та благословена биљчица? Да л' у ком већем српском граду? Да л' у самој српској престоници?

А не, већ у једном маленом кутићу Баната, тамо на мртвој стражи Српства, на Моришцу, у местанцу, чије име многи Србин још ни чуо није, — у *Чанади*. Ту, у том новом Витле-

јему, родило се пре тридесет и пет година младо отроче, *српско позориште*.

Из времена пре 1860. и пре 1848., кад су ницале и гинуле многе наше ефемерне позоришне дружине, провиђење је сачувало два човека, рекао бих само за то, да ову нејаку биљку, ово младо отроче у своја наручја приме и донекле одрже, а да га доцније српском народу на даље старање предаду.

Та два човека су: *Стеван Протић* из Чанада и *Јован Кнежевић* из Врањева, обојица директори српских позоришних дружина пре 1848.

Млади Срби, који су под Протићевом управом у јунију 1860. почели представљати прво у Чанади, за тим у Вел. Семиклушу и Кикинди, били су: *Димитрије Ружић*, *Димитрије Марковић*, *Васа Марковић*, *Никола Зорић*, *Коста Хаџић*, *Јован* и *Андрија Пугићи*. Једина Српкиња у том колу била је *Драгиња Поповићева*, доцније *Ружићка*.

Чланови ове мале дружинице или су већ помрли, или иначе из позоришта иступили. Само су *Ружић* и *Ружићка* још и сад чланови и стубови српско-народног позоришта у Новоме Саду.

У Кикинди је ова мала дружиница претрпела прву кризу. Кнежевић долази из Врањева, прима је од Протића под своју управу и доводи је својој кући у Врањево. Ту ступају у његову дружину: *Ђура Рајковић* са својом женом *Милевом* (обоје сад чланови београдског позоришта). Кнежевић је провео више од два месеца у Врањеву, учећи с дружином нове комаде и дајући представе у Новом Бечеју. Отуда доведе дружину при крају новембра 1860. у Нови Сад.

*

Овај корак Кнежевићев био је од неизмерне важности у својим последицама.

Новосађани су радосно поздравили долазак својих милих гостију, *српских глумаца*. Како нам је пријатно било слушати *српску* реч са оних дасака, са којих су нам дотле само туђи звуци допирали! Па *Сркиња* да се одважи, да буде *глумица*.

Велика дворана „код царице Јелисавете“ била је по кашто малена за публику, која је листом врвела у „српско“ позориште. Новине су с одушевљењем говориле о представама срп-

ске позоришне дружине. *Дмитрије Ружић* и *Драгиња Поповићева* беху већ тада љубимци публике. Кнежевић се спремао, да целу зиму проведе с дружином у Новом Саду.

Али за време представе „*Кар Јање*“ (20. дец.) на један пут се у препуној дворани осети неки потрес. *Један зид био се слегао*. Опасност је била очевидна. Кнежевић мораде прекинути своје представе и Нови Сад остаде без позоришта. Кнежевић одведе своју дружину у Срем, у Руму, пошто је набавио у Новом Саду новог члана: *Николу Недељковића*.

(Наставиће се.)

Л И С Т И Њ И.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(Хетман, драма у пет чинова од Пола Деруледи, с француског превео Душан Л. Бокић.)

Пета овогодишња новина, још године 1877 написани „L' Hetman“ Пола Деруледи без поговора је највиђенији лик у друштву дошљака са стране, што које преко Београда које преко Велике Кикинде дођоше амо у Нови Сад, наоружани до зуба, да по што по то извојују себи овде место, као знајући, да им је то онда поуздана препорука за провинцију, где in puncto царине као да се угнездио либерализам најширих груди. Ако је „Хетману“ ваљало притећи у помоћ „Булиаровима“ те спасти част Француској према суседној јој земљи хидалга заједно са њеним „Галеотом“ и „Златним мајданом“, онда се може слободно испрсити и рећи, да је часно и дично и извео свој — на послетку не толико баш ни тешки — задатак. А осим тога му је свакако стало било и до тога, да оправда необично поверење наше управе, које му је ова указала тим, што је, и не сачекавши успех премијере му — као год оно године 1872 са Бирхфајферијадом, што се зваше „Мати и син“ — одмах за сутрадан, до душе „за народ с обаљеним ценама“, иставила прву репризу. Управа је овом приликом имала — нека ми опрости, што ћу се послужити тривијалном фразом Молијерева Жоржа Дандена — *bon nez, sans doute*. „Хетман“ се одлучно допао а допао се, што се морао допасти већ сам собом, својом свежом и чистом — чисто долазим у искушење а опет не смем да кажем француском — појезијом и својим отменим и господственим

-- ту већ толико не стрепим да рекнем: француским — тоном. А уз то му је још и режија овде са обазривошћу и савесношћу, која као да беше речит тумач ванредну неком цијетету према предмету, не само прокрчила и углачала него и цвећем најискренијег, онако право словенског гостољубља посула пут, што води у позориште Дунђерскога, те би се могло без зазора затврдити, да је у тријумфу ушао, да му је пратња, или, да се боље разумемо, војска била само мало бројнија и ратоборнија, па ма и не тако одушевљена и слободе ради на све готова као од трећег чина даље он, одмах од првога несуђени зет му Стенко и од другог козачка амазонка Маруса и стара јуначина Мојсије.

„Хетману“ је свом Деруледи скројио фабулу по нешто и непоузданим датима из историје украјинских козака око половине седамнаестог века, кад је на престолу Пољске седео Владислав IV. Фрел Герас, у почетку још „умировљени“ — преводилац вели: некадашњи — а после по потреби реактивисани козачки Хетман, био би стожер, око којег се обрће, у којем се усредсређује сва радња. У њега је ћерка, делија девојка Микла, која са својим бабајком и са избраником свога срца једе горки хлеб заточенички на дворима пољскога Владислава. Ту је с њима и отпадник Демид, још довољно млад, да крај свег свог отпадничтва сме видети не само како је Микла лепа и привлачна него и како њему ту нема другог спаса него по што по то уклопити сретнијег Стенка. На руку му иде у том украјински чивутин Шмул те им пође за руком

одмамити Стенка и против изречне воље пре-сумптивнога му таста а без опроштаја са вереницом, која такво зло и не слуги. Стенко се одушевљено прима хетманске части, коју му на препоруку његове помајке, глоријолом пророчког зара овенчане Марусе, нуде козаци. Он се још није добро ни угрејао на хетманској столици, али ево ти као грома из ведра неба међу њих старог Фрола Гераса. Њега је гласима о козачкој побуни узнемирили Владислав послао да козаке умири кулама и градовима у његово име, по што му је старац оставио ћерку своју као талицу. Док напаћени те тим умудрени Герас паметним збором одвраћа узавреле козаке од резолутне им намене, дотле се млади ватрени Стенко држи да не може боље те му помајка има довољно разлога дичити се њим. Но кад Герас, видевши, да су све жице попуцале, ода, да је глава Стенкове веренице у торби, пређе младога јунака све друго, јер га свега окупира брига за ону, која би неминовно била невинна жртва његовој сталности у започетом већ смеру. Те тако се одриче свега. Али сад се растиња стари раст и за час букне у живи пламен. Герас с младићским жаром стаје на чело козацима да их води у бој за слободу. Расхетман Стенко хита у Љубљин до драгане, узастопце за њим ево ти онамо и старе Марусе, свакако у добри час, да за општу ствар спасе снажну Стенкову мишцу. Микла с анђeosком ресигнацијом меће себи на главу трнови венац мученички а Маруса се са рекуперованим Стенком враћа на бојиште. У почетку Март не само да није неодлучан него отворено држи страну издајнику Демиду те се овај у победничком ћору већ маша лепе Микле најпре да је за се придобије а кад то не иде да је уништи. У то Март, за Демида и сувише изненада, хвала поштеној издаји, окрене леђа свом штићенику и закрили гоњенике те ови продру до непријатељева стана. Кад већ има Микла разлога клицати са ненадана спаса, уносе у Демидов шатор Стенка самртно рањена. Последње му тренутке узалуд хоће подли супарник да загорча сумњом у Миклину чистоту. Већ се чују победнички клици дичне козачке војске те Микла са самртног одра вереникова полети у суерет јуначком свом бабајку но је заустави и за свагда ућутка добро нанишањени удар Демидова ножа. Победоносни Герас клоне на леђине својих најмилијих а мушкобана га Маруса

теши у пророчком заносу изговореним мемомом: Покој мртвима! Нек живи слобода!

Што ми се нарочито допада у „Хетману“, чему се управо дивим, то је вештина, којом је тај Француз умео тако до најмање ситнице доследно да нацрта те по превасходству словенске узвишене карактере, какви су Фрол Герас, Стенко, Маруса, Микла и Мојсије. За тако појетичне ликове могла му је прототипе дати ваљда само Украјина и још Црна Гора Лепо је од њега и хвала му, што се у „Хетману“ својеки трудио да буде праведан. Но није ни чудо: Француз је. Та где би иначе ноблеса била код куће, ако не у Француза?

Премијера Деруледова „Хетмана“ имала је на себи нешто свечаносно. Било је озбиљна мара и прве врсте уметничког заноса до миле воље. Велику је реч водила гарда Лукићеве режиије: он као Фрол Герас, гост Стојковић као Демид, Тинка Лукићка као Маруса и Сара Бакаловићка као Микла. С њима је држао као Стенко и неутрални Спасић, који по ванредној вредноћи и употребљивости својој угледно места заузима и у Добриновићевој, баш опробаној легији. На мејдан су изашли још и Марковић као краљ Владислав, Николић као Мојсије и Филиповић као Шмул. Све је текло складно. Лукићевци као да су овом приликом хтели да превазиђу сами себе и ја не могу а да у то име не пожелим: живела влемеита утакмица! Само се нашао неки „благонадеждан јуноша“, који као да није пристао још ни међу калоне у легији, нашао се у послу да унесе бојаги нешто и комичног елемента па се клибио и у најозбиљнијим моментима. Ако је том искушенику у Талијину храму до хеца по што по то, ја му препоручујем циркус са његовим клонима и глупавим аугустима. Шат онде за њ процвати цвеће!

Г.

СИТНИЦЕ.

(Споменик црногорском кнезу Данилу.) Са Цетиња јављају, да ће се месеца јуна ове године открити споменик кнезу Данилу на врх Ловћена, који је израдио француски вајар. На то свечано откривање позваће кнез Никола српски краљевски двор, руске велике кнезове и многе друге знатне особе.

Издаје управа срп. нар. позоришта.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

19. Представа.

У ДУНЂЕРСКОМ ПОЗОРИШТУ.

У претплати 11.

У Новоме Саду, у суботу 27. јан. (8. феб.) 1896:

ПРВИ ПУТ:

НИЈОБА.

Енглеска комедија у 3 чина, написао Хари и Е. А. Полтн, превео Никола Андрић.

Редитељ: Добриновић.

ОСОБЕ:

Петар Дан, управитељ „опште- га друштва за осигуравање	Добриновић.	Петар Сајлоке — — — —	Филиповић.
Каролина Данова, жена му —	С. Бакаловићка.	Беатрица, кћи му — — —	Д. Весићева.
Јелена Грифинова)	Ј. Весићева.	Магда Мифтон, гувернанта —	К. Жикићка.
Хета Грифинова)	њене сестре	Филип Инингс — — — —	Поповић.
Корнелије Грифин, њен брат	Тодосић.	Мери, собарица — — — —	Д. Туцаковићева.
Лорд Хамилтон Томкинс —	Васиљевић.	Нијоба, кип, (говори) — —	М. Марковићка.
		Збива се у Лондону, у данашње време.	

Свирачки збор 70. пешачке пуковније свираће ове комаде: 1. „Пролетња идила“, од Фишера.
— 2. „Air composé par le roi Louis XIII“, од Ханрија. — 3. „Mandolinen-Serenade“, од Р. Ајленберга.

У недељу 28. јануара (9. фебруара); „**Сеоска лола**“. Позоришна игра у 3 чина, с певањем и играњем, написао Е. Тот, посрбио Ст. Дескашев, музика од Д. Јенка.

Умољавају се лепо све поштоване госпође и госпођице, да би изволели без шешира седити на својим седиштима у паркету и партеру.

Улазнице могу се добити у књижари браће М. Поповића од 9—12 пре подне, и од 3—5 сахата после подне у позоришту и после на каси.

Почетак тачно у 7, свршетак у 9¹/₂ сахата.